

UNIVERSITY OF
GOTHENBURG

Fortbildning eller begränsning?

Intervjustudie om lärares syn på Nationella Provet i Historia för årskurs 9 2013

Examensarbete för KPU, kurs LKXA1A
Författare: Erik Fryksdahl
Handledare: Ulrika Lagerlöf Nilsson
Våren, 2014

Abstract

Title: "Training or limitation? Interview study of teachers' views on the national test in history for ninth graders 2013"

In 2013 a national test in history was introduced for ninth graders. This paper intends to investigate teachers' view on the test and how it effects the teachers. The source material for this study is seven interviews with a total of eight teachers. The frame factor theory has been used to highlight the issue.

The study shows that the majority of the teachers are unhappy with the introduction of the test but sees several advantages, including an explanation of the curriculum. Some teachers feel that history as a subject is disadvantaged at being nationally tested. Mainly because the subject is too broad. The study also shows that the students' performance on the national test, according to the teachers, is in line with their regular performances.

The teachers believe that the test is to extensive. The spring semester gets overloaded with marking of the test and other adjustments.

The national test is a major frame factor that limit the teachers. The limitations make them adjust their work so that they follow the curriculum. The teachers view of the national test is also subject to frame factors like whether or not their school is situated in a socioeconomically strong area and by their students language skills.

Innehållsförteckning		Sida
1	Inledning	4
1.1	Frågeställningar	4
2	Bakgrund	5
3	Tidigare Forskning	8
4	Teoretiska perspektiv	14
5	Metod och Källor	15
6	Resultat	16
6.1	Lärarna och deras skolor	16
6.2	Införandet av nationella provet i historia	17
6.3	Elevernas prestationer och betygsättningen	24
6.4	Historieämnet	27
6.5	Arbetsinsatsen	31
7	Sammanfattande slutdiskussion	34
8	Källförteckning	37
9	Appendix	39

1 Inledning

Det råder en tid då PISA-studier underkänner den svenska skolan och allt fler granskningar och mätningar av skolan görs. Media visar på en skola i kris och partier går till val på att rädda skolan från förfallet medan lärarna knappt tillfrågas.

2013 infördes nationella prov i historia för årskurs 9 för att bredda den granskning och styrning provet utgör. Första året utgjorde en provomgång för att därefter 2014 ske i skarpt läge. Skolverket genomför enkätstudier i samband med sina nationella prov där de har visat att historia var ett av de ämnen lärarna tyckte allra minst om och att elevernas resultat var relativt dåligt.

Ämnet blir än mer aktuellt att utforska då tidigare forskning inte finns på nationella provet i historia sedan dessa genomförande och vi kan än så länge bara förhålla oss till de rapporter Skolverket skriver.

Denna studie har syftet att visa på lärarnas syn på, och erfarenheter kring, nationella provet i historia som genomfördes 2013. En intervjumetod är vald för att ge en grupp lärare ett större utrymme där deras version kan förtydligas mer djupgående än de enkätundersökningar Skolverket genomfört. Ramfaktorteorin som hamnat i skymundan används här för att tydligare visa på och förklara de olika faktorer som påverkar lärarnas syn och nationella provets introducerade i historieämnet. Ramfaktorteorin skall förhoppningsvis även ge ett nytt grepp om nationella prov i allmänhet och inte bara historia.

1.1 Frågeställningar:

Hur ser de intervjuade lärarna på införandet av nationellt prov i historia och historieämnets möjlighet att beprövas med ett nationellt prov?

Hur ser de intervjuade lärarna på elevernas prestationer och betygsättningen?

Vad anser de intervjuade lärarna är viktigt med historieämnet och hur förändrades åsikten i mötet med nationella provet?

Hur ser de intervjuade lärarna på den arbetsinsats som krävdes?

2 Bakgrund

Centralt utarbetade prov, den övergripande termen för nationella prov, har funnits i olika omfattande former sedan andra halvan av 1800-talet i Sverige¹. Det var först på 1900-talet som Frits Wigforss, lektor på Rostads folkskole-seminarium, som svenska centralt utarbetade prov verkligen fick proven att växa till sig. Wigforss började först i privat regi skapa olika standardprov (föregångaren till nationella prov) i matematik som han spred runt om i Sverige. En av kanalerna för spridningen var den årsskrift som Rostads publicerade, årsskriften var en av Sveriges ledande pedagogiska skrifter vid tiden². Han hade först inte som avsikt att skapa ett nationellt standardprov utan arbetade mest för att utveckla den svenska pedagogiken³.

Wigforss såg tidigt en potentiell konflikt i standardproven. Kan ett nationellt standardprov främja skolan och lärarnas undervisning utan att samtidigt begränsa lärarna genom den kontroll proven ändå, åtminstone sekundärt, utövar? Detta är en konflikt som fortfarande finns i det nuvarande nationella provet⁴.

Den potentiella konflikten ställdes allt mer på sin spets då svenska staten fångade upp Wigforss arbete med standardprov för att göra dem nationella under 30-talet⁵. Den svenska skolan stod inför en rad problem vid denna tid varav ett var skolans organisation⁶. Det fanns totalt 12 olika skolformer (exempelvis: realskola, flickskola, varannandagsskola och gymnasieskola) vilket gjorde skolan svårorganiserad, ineffektiv och kostsam⁷. De olika skolformerna hade också svårt att samarbeta på grund av de skilda kulturer och yrkesspråk som utvecklats separat i dem.

Här kom standardproven in med syftet att göra skolan mer enhetlig och lättare att samarbeta internt mellan de olika skolformerna⁸.

Standardproven hade en styrande funktion för skolorna fram till cirka 1990. Fram till dess var standardprovets historia tämligen turbulent och har förändrats i flera omgångar⁹. Det är enligt

¹ Christian Lundahl (2009) *Varför nationella prov? - Framväxt, dilemman, möjligheter*. Lund: Studentlitteratur s. 17

² *ibid.*, s. 21

³ *ibid.*, s. 27

⁴ *ibid.*, s. 20

⁵ *ibid.*, s. 27

⁶ *ibid.*, s. 27

⁷ *ibid.*, s. 28

⁸ *ibid.*, s. 29

⁹ *ibid.*, s. 59

Lundahl tydligt hur proven förändras i relation till läroplanen och betygens förändring¹⁰. Cirka 1990 lades Skolöverstyrelsen ned och standardproven började avvecklas¹¹. Efter standardproven kom de centralt utarbetade proven att kallas nationella prov som anpassades efter den nya läroplanen -94 och kommunaliseringen av skolan. Det var även vid denna tid som Skolöverstyrelsen kom att ersättas av Skolverket. Läroplanen blev då skolans främsta styrande dokument där nationella provet får stödja läroplanen i styrningen genom uppföljning¹². Därtill skall nationella provet här även stödja läraren i sin yrkesroll samt att göra kunskapsbedömningar¹³.

Efter läroplanen 2011 så förändrades systemet igen. Nationella proven idag har två huvudsyften: ”Stödja en likvärdig och rättvis bedömning och betygsättning” samt att ”Ge underlag för en analys av i vilken utsträckning kunskapskraven uppfylls på skolnivå, på huvudmannanivå och på nationell nivå”. Utöver dessa har man även två sekundära syften: ”Att konkretisera kursplanerna och ämnesplanerna” samt ”en ökad måluppfyllelse för eleverna¹⁴. Här har ett tydligare fokus lagts på ett fåtal syften där de sekundära mer ses som en eventuellt positiv effekt av proven.

Detta år genomförs följande prov i årskurs 9: Svenska (eller svenska som andraspråk), Engelska, Matematik, Geografi/Historia/Religionskunskap/Samhällskunskap och Biologi/Fysik/Kemi. Av de samhällsorienterande ämnena genomförs bara provet i ett ämne per skola. Samma gäller för de naturorienterande ämnena¹⁵. Det är Skolverket som bestämmer vilket ämne en skola ska pröva. Detta meddelas cirka tre veckor innan provtillfälle¹⁶. Det var 2013 SO och NO-ämnena också kom att beprövas med nationella prov, för att applicera nationella provets syfte på fler ämnen; att förbättra betygssättningen och kunna analysera elevernas kunskapsnivåer. År 2013 var en provomgång för dessa nya ämnen och det är först i år (2014) som de nya ämnena prövas i skarpt läge.

¹⁰ Lundahl (2009) *Varför nationella prov?* s. 91

¹¹ *ibid.*, s. 59

¹² *ibid.*, s. 108

¹³ *ibid.*, s. 120

¹⁴ Skolverket (2013) *Nationella prov & bedömningsstöd*. Skolverket. <http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod> hämtad 22/5-14

¹⁵ Skolverket (2014) *Provdatum för de nationella proven i årskurs 9*. Skolverket. <http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-i-arskurs-7-9/amnesproven-i-arskurs-9/provdatum-for-amnesproven-i-arskurs-9/provdatum-for-de-nationella-proven-i-arskurs-9-1.199523> hämtad 22/5-14

¹⁶ Skolverket (2014), *Nationella prov i SO i årskurs 9*. Skolverket <http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-i-arskurs-7-9/amnesproven-i-arskurs-9/nationella-prov-i-so-i-arskurs-9-1.199250> hämtad 22/5-14

Då ett av syftena i med nationella provet är att stödja den rättvisa och likvärdiga bedömningen och betygsättningen på och mellan skolor så skall alltså elevernas prestationer på nationella provet vara en faktor i elevens betyg i ämnet såsom all annan tillgänglig information skall användas av läraren för att betygsätta eleven. Hur tungt nationella provet spelar in i betyget är inte bestämt eller lagstiftat utan upp till läraren¹⁷. Då 2013 var en provomgång i historia så kan det förtydligas att lärarna inte behövde ta in elevernas prestationer på nationella provet i elevernas slutbetyg.

2011 antogs en ny läroplan för grundskolan¹⁸ (Lgr11). Enligt denna läroplan så har varje ämne ett antal förmågor som eleverna skall utveckla och sedan bedömas i. Därtill så har varje ämne även ett centralt innehåll som skall behandlas.

Förmågorna i historia är fyra till antalet och gäller för hela högstadiet: Förmågan att ”använda en historisk referensram som innefattar olika tolkningar av tidsperioder, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer”, att ”kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap”, att ”reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv” och att ”använda historiska begrepp för att analysera hur historisk kunskap ordnas, skapas och används”¹⁹. Förmågorna kommer i denna uppsats att benämnas som: historisk referensram, källkritik, historieanvändning respektive historiska begrepp för att uppsatsen skall bli enklare att läsa.

Det centrala innehållet för högstadiet delas in i fem delar som är dels kronologiska och dels tematiska: ”Forna civilisationer, från förhistorisk tid till cirka 1700”, ”Industrialisering, samhällsomvandling och idéströmningar, cirka 1700-1900”, ”Imperialism och världskrig, cirka 1800-1950”, ”Demokratisering, efterkrigstid och globalisering, cirka 1900 till nutid” samt ”Hur historia används och historiska begrepp” Det centrala innehållet är något som skall behandlas i undervisningen. De fem delarna av det centrala innehållet preciseras närmare i läroplanen²⁰.

¹⁷ Skolverket (2014), *Nationella prov i SO i årskurs 9*. Skolverket <http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-i-arskurs-7-9/amnesproven-i-arskurs-9/nationella-prov-i-so-i-arskurs-9-1.199250> hämtad 22/5-14

¹⁸ Skolverket (2011). *Läroplan för grundskola, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket

¹⁹ *ibid.*, s. 172.

²⁰ *ibid.*, s. 176

Nationella provet i historia 2013²¹ var indelat i två delar; A och B, som skulle genomföras på 120 minuter vardera. De var förlagda den 16 och 17 april. De innehöll tillsammans 23 uppgifter. Båda delproven var skriftliga och kom tillsammans med var sitt texthäfte med texter och bilder som användes till provet. De fyra förmågorna prövades på ett par uppgifter vardera. Uppgifterna berörde olika delar av det centrala innehållet och målet var att de olika centrala innehållen skulle beröras lika mycket förutom ”Forna civilisationer” som bara berördes i två frågor. Anledningen till detta är att eleverna som skrev provet 2013 började högstadiet i Lpo94, den gamla läroplanen, och enligt Lpo94 skall fokus under sjuan vara just de forna civilisationerna. Denna epok var det alltså troligt att eleverna inte läst på länge²².

3 Tidigare Forskning

I brist på tidigare forskning angående det nationella provet i historia 2013, så har denna studie istället använt sig utav en liknande studie angående lärares syn på nationella provet i svenska, samt ett par rapporter från Skolverket de publicerat kring mottagandet av nationella provet i allmänhet men också specifik nationella provet i historia 2013.

Dessa Skolverkets rapporter är inte forskning. De är skrivna av Skolverket som är den myndighet som är satt att övervaka svensk skola och de rapporterar om hur väl deras uppdrag fungerat och mottagits och bör därmed ses som tendentiös. Rapporterna är dock omfattande och ett bra referensmaterial i denna studie.

Nationella prov - attityder och föreställningar hos lärare och elever i år 9 (2009)

Andersson och Erikssons examensarbete på lärarutbildningen undersöker både lärare och elevers åsikter kring nationella provet i svenska för årskurs 9. Syftet är att ta reda på dels vad för åsikter och attityder lärare och elever har inför provet, dels hur det är för lärarna att arbeta med nationella provet, hur eleverna upplever att de förbereds inför provet och hur ordinarie undervisning påverkas utav provet²³.

För att ta reda på detta använder sig Andersson och Eriksson av en enkätundersökning där sju lärare och 60 elever deltar. De undersökta arbetar respektive studerar på två olika skolor. Valet av enkäter

²¹ Proven finns tillgängliga på Skolverkets hemsida

²² Skolverket (2013) *Ämnesproven i grundskolans årskurs 9 och specialskolans årskurs 10*, Skolverket http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.211558!/Menu/article/attachment/%C3%84mnesprovsrapport_historia.pdf hämtad 22/5-14. s. 2

²³ Andersson och Eriksson (2009), *Nationella prov: Attityder och föreställningar hos lärare och elever i år 9*. Högskolan Dalarna. s. 6

istället för intervjuer baseras på önskemål från lärare samt på grund av faran att påverka svaren genom hur frågorna ställs²⁴. Ursprungligen skulle 171 elever intervjuas men då författarna av etiska skäl ville ha elevernas målsmans tillåtelse så sjönk antalet till 60²⁵, alltså ett anmärkningsvärt bortfall.

Studien kan konstatera att lärarna har en i huvudsak positiv inställning till nationella prov och att de vill fortsätta ha kvar nationella prov som obligatoriska. Lärarna anpassar också den ordinarie undervisningen för nationella provet genom att förbereda eleverna med den typ av uppgifter som tidigare nationella prov innehållit. Lärarna upplever också att de får stöd då nationella provet sätter en standard både för innehåll i svenskämnet men också hur betygen skall sättas. Betygen som sätts på proven stämmer i hög utsträckning överens med elevernas ordinarie betyg men lärarna medger att de oftare höjer än sänker betyget på grund av nationella provet. Trots detta menar både lärare och elever att det blir rättvisare betyg på grund av nationella provet. Det lärarna lyfter fram som det negativa är den omfattande rättningen som tär på dem och i viss mån även bedömningsanvisningarna som ses som vaga²⁶.

Uppsatsen vilar på ett relativt litet källmaterial med ett stort bortfall vilket riskerar att reliabiliteten riskerar att försvagas men å andra sidan så är det ett gott komplement till rapporterna från Skolverket då den inte har lika stor risk för tendenser. Därtill ställer Andersson & Eriksson liknande frågor som denna uppsats.

Prövostentar i praktiken (2004)

Denna rapport från Skolverket ämnar utreda hur nationella provet för årskurs 9 tas emot av brukarna - främst lärare och elever. Stommen i rapporten är 36 intervjuer gjorda med framförallt lärare (varav några är gruppintervjuer), ett par rektorer och gruppintervjuer med elever. Lärarna undervisar i antingen engelska, matematik eller svenska. Observationer på skolor har även använts som komplement²⁷.

Utöver intervjuer så har en omfattande enkätstudie genomförts med cirka 600 rektorer och ca 2500 lärare som besvarat. Utöver dessa så fanns ett antal (ungefär ytterligare 20%) som fick enkät men

²⁴ Andersson och Eriksson (2009), *Nationella prov*, s. 6

²⁵ *ibid.*, s. 7

²⁶ *ibid.*, s. 37

²⁷ Skolverket (2004) *Prövostentar i praktiken - Grundskolans nationella provsystem i ljuset av användares synpunkter*. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1339>, hämtad 22/5-14 s. 23

som inte svarade. Trots enkätstudiens omfattning så utgör intervjuerna centrum i rapporten och enkäterna mer av en referensram²⁸.

Rapporten har tre huvuddelar. Den första undersöker huruvida nationella provens dåvarande syften uppfylls, den andra undersöker hur den lokala miljön sätter sin prägel på nationella provens genomförande och den tredje delen undersöker prov- och kunskapssyn bland lärare jämfört med nationella proven.

De syften med nationella provet som fanns 2004 och som fanns kvar 2013 är det att stödja principen om en likvärdig bedömning och rättvis betygsättning samt att ge underlag för analys av huruvida kunskapsmålen uppnåtts i skolorna. *Prövostenar i praktiken* undersöker även tre andra syften med nationella provet som fanns 2004 men som inte fanns 2013. Däremot så är de övriga syftena fortfarande önskade bieffekter av dagens nationella prov. Att öka måluppfyllelsen bland elever samt att konkretisera läroplanen.

Runt 70% av lärarna anser att syftena uppnås i hög eller ganska hög grad. Rektorerne är mer positiva än lärarna²⁹. Lärarna anser att syftet att stödja en rättvis och likvärdig bedömning är det viktigaste syftet. För att uppnå detta syfte krävs att flera moment hanteras rätt; från förberedelser innan provet till hur det betygsätts³⁰.

Lärarna har olika förutsättningar, praxis och inställning vad gäller de olika momenten i genomförandet. Vilket leder till att bedömningen inte blir optimalt rättvis. Exempel på hinder kan vara att lärare berättar för eleverna om vad som kommer på provet innan provtillfället³¹ och att lärarna har olika tolkning om hur prestationerna skall bedömas (trots bedömningsanvisningar)³². Slutplädningen är ändå att trots bristerna i genomförandet så stödjer ändå nationella provet den rättvisa och likvärdiga bedömningen³³. Lärarna anser att för en ökad likvärdighet så krävs ett gott kollegialt arbete med samrättning eller att läraren inte rättar sina egna elevers prov³⁴.

²⁸ Skolverket (2004) *Prövostenar i praktiken - Grundskolans nationella provsystem i ljuset av användares synpunkter*. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1339>, hämtad 22/5-14, s. 24

²⁹ *ibid.*, s. 32

³⁰ *ibid.*, s. 33

³¹ *ibid.*, s. 35

³² *ibid.*, s. 42

³³ *ibid.*, s. 48

³⁴ *ibid.*, s. 39

Rapporten kommer även fram till att nationella provets provresultat med fördel kan användas som analysgrund för huruvida eleverna uppnår kunskapsmålen eller ej. Proven bedömer alltså det proven skall bedöma och ger en representativ bild av elevernas kunskaper³⁵.

Lärarna i rapporten har också goda omdömen kring provets konstruktion och frågor. Det skall också hjälpa lärarna konkretisera läroplanen, dess mål och betygskriterier samt inspirera lärare och elever³⁶.

Rapporten visar att elevernas slutbetyg ligger i linje med deras betyg på nationella provet, enligt lärarna själva. Detta höjer dels självförtroendet bland lärarna i fråga men ger också en ökad legitimitet till nationella provet³⁷. Där slutbetyget skiljer sig från betyget i nationella provet så medger lärarna att det oftast är ett aningen högre slutbetyg. De låter elevernas betyg höjas av nationella provet, men sällan sänkas av det³⁸.

Eleverna upplever att ordinarie undervisning och beprövning ligger i linje med nationella provet i fråga om innehåll och arbetsätt. Det eleverna uttrycker som en skillnad är att ordinarie prov är något man kan och måste plugga på för att 'komma ihåg', medan nationella provet inte går att plugga inför.

Bland lärarna skiljer sig åsikterna kring kunskapssynen; kommer nationella provet med en ny kunskapssyn eller inte? Rapporten visar också att lärarna är delade i huruvida nationella provet särskiljer sig genom att ha en mer holistisk kunskapssyn, det eleverna ser i att det inte är ett 'komma ihåg-prov'. Medan en del lärare håller med om detta säger andra att de redan delar denna holistiska syn på kunskap³⁹.

Författarna till rapporten är glatt överraskade om att användarna av nationella provet visar på en stor insikt i sina reflektioner om kunskapssyn⁴⁰.

Rapporten ger en detaljerad och bred bild av bemötandet av nationella provet som ger en god referensram för denna uppsats. Samtidigt är den snart 10 år gammal från Lpo94s tid vilket också gör att nationella proven såg lite annorlunda ut, utöver den tendens som diskuterats tidigare.

³⁵ Skolverket (2004) *Prövostentar i praktiken - Grundskolans nationella provsystem i ljuset av användares synpunkter*. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1339>, hämtad 22/5-14 s. 60

³⁶ *ibid.*, s. 67

³⁷ *ibid.*, s. 43

³⁸ *ibid.*, s. 44

³⁹ *ibid.*, s. 117

⁴⁰ *ibid.*, s. 127

Ämnesproven i grundskolans årskurs 9 och specialskolans årskurs 10 (2013)

Denna rapport från Malmö Högskola och Skolverket beskriver kortfattat resultaten på de nationella proven i historia för årskurs 9 våren 2013 samt ett urval av svaren på de enkäter de skickade ut till lärarna som höll i proven ute på skolorna. Enkäterna besvarades strax efter provdatumet.

Rapporten visar elevernas provbetyg och hur eleverna presterade på de olika förmågorna⁴¹. Utöver detta analyseras betygen utifrån kön och förstaspråk. Att vara flicka och tala svenska som förstaspråk var de kategorier av elever som presterade bäst på provet.

Det är alltså även i denna rapport som lärarenkäten kortfattat redovisas. Enkäten är mycket omfattande med 345 respondenter (vilket utgör drygt 60% av de lärare som fick enkäten)⁴². Flera lärare har besvarat enkäten i grupp vilket komplicerar siffrorna en aning⁴³. Enkäten innehöll 145 frågor⁴⁴ och lärarna blev informerade att enkäten bör ta 20 minuter att besvara men flertalet respondenter kommenterar upprört i enkäten hur de suttit i över en timme och är ännu inte färdiga⁴⁵. Vad som stödjer denna frustration är att antalet respondenter som besvarat en viss fråga faller ju fler frågor de besvarat innan⁴⁶.

Trots denna problematiken med väl omfattande enkät så är ger den en god grund för lärarnas åsikter kring provet.

Då rapporten inte presenterar samtliga frågor och svar från enkäten som är relevanta för denna studie har jag även undersökt enkäten ifråga - alltså rapportens källa.

Rapporten lyfter upp enstaka frågor ur enkäten. 80% av respondenterna upplevde provet som bra eller ganska bra, 80% ansåg att gränsen för E i betyg var rimligt och 75% ansåg att provet ökar den likvärdiga bedömningen. Därtill så den främsta negativa åsikten om provet är att det var allt för omfattande för både lärare och elever - något 65% av respondenterna ansåg⁴⁷.

⁴¹ Skolverket (2013) *Ämnesproven i grundskolans årskurs 9 och specialskolans årskurs 10*, Skolverket http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.211558!/Menu/article/attachment/%C3%84mnesprovsrapport_historia.pdf hämtad 22/5-14. s. 3

⁴² *ibid.*, s. 5

⁴³ Otryckt material: Malmö Högskolas enkätstudie. Förvaras hos författaren.

⁴⁴ Skolverket (2013) *Ämnesproven i grundskolans årskurs 9 och specialskolans årskurs 10*, Skolverket http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.211558!/Menu/article/attachment/%C3%84mnesprovsrapport_historia.pdf hämtad 22/5-14 s. 5

⁴⁵ Otryckt material: Malmö Högskolas enkätstudie.

⁴⁶ *ibid.*

⁴⁷ Skolverket (2013) *Ämnesproven i grundskolans årskurs 9 och specialskolans årskurs 10*, Skolverket http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.211558!/Menu/article/attachment/%C3%84mnesprovsrapport_historia.pdf hämtad 22/5-14. s. 5

Så tycker lärarna om de nationella proven (2013)

Denna Skolverkets rapport grundas i de andra rapporter ifrån högskolor och universitet kring de nationella prov de konstruerat och de enkäter de skickat ut i samband med proven. ”Ämnesproven i grundskolans årskurs 9 och specialskolans årskurs 10” från Malmö Högskola och Skolverket 2013 är en av dessa rapporter som används⁴⁸.

Den liknar därmed just rapporten från Malmö högskola och Skolverket men presenterar de andra ämnenas resultat i nationella provet också jämför. Den har för syfte som titeln antyder att visa på lärarnas åsikter om de nationella proven 2013⁴⁹.

Materialet för att uppnå syftet är de 22.000 insända lärarenkäter som på olika håll redan finns rapporterade i flera ”ämnesrapporter”. Då lärare kan undervisa i flera ämnen med nationella prov i sig så kan en lärare stå för flera sådana enkäter⁵⁰ vilket rapporten diskuterar, men det är ändå en överväldigande grund rapporten bygger på och bör därför ge en tämligen säker bild av lärarnas åsikter. Tyvärr lider rapporten som de andra rapporter från Skolverket av sina potentiella tendenser. Av de totalt tio ämnen där nationella proven för årskurs 9 hölls 2013 så är det fem ämnen som får mycket goda omdömen: över 90% av lärarna är nöjda eller mycket nöjda med proven. De tre NO-ämnena får omdömet att över 80% av lärarna är nöjda eller mycket nöjda. De ämnen som får sämre, men ändå bra omdömen är historia och religionskunskap. Religionskunskap har sämst omdömen med 74% och historia ligger på 79%. Värt att förtydliga är att de resterande lärarna i dessa två fall anser att proven är mindre bra eller dåliga⁵¹.

Nationellt prov i SO-ämnena hölls även för årskurs 6 och där visar rapporten på samma resultat. Det är bara historia och religionskunskap av ämnena som inte har 90% av lärarna som tycker att proven är bra eller mycket bra. Återigen är det i historia och religionskunskap ”bara” runt 70% av lärarna som tycker att proven är bra eller mycket bra⁵².

Trots denna ändå markanta skillnad i omdömen från lärare så görs ingen annan analys i rapporten än att historia och religionskunskap är ämnen där prov genomförs för första gången som test⁵³, trots att samhällskunskap och geografi även de genomförs för första gången men ändå får lika goda

⁴⁸ Skolverket (2013) *Så tycker lärarna om de nationella proven 2013*. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3218> hämtad 22/5-14 s. 3

⁴⁹ *ibid.*, s. 6

⁵⁰ *ibid.*, s. 6

⁵¹ *ibid.*, s. 8

⁵² *ibid.*, s. 8

⁵³ *ibid.*, s. 9

omdömen som de ordinarie provämnena⁵⁴. Att de inte vidare analyserar de avvikande åsikterna kring historia och religionskunskap ökar bara behovet av forskning som utreder ämnet; som denna studie.

4 Teoretiska perspektiv

Denna studie har som teoretiska utgångspunkt ramfaktorteorin. Ramfaktorteorin som ursprungligen är formulerad av pedagogen Urban Dahllöf som en tolknings- och förklaringsmodell för skolans system och styrning.

Ramfaktorteorin menar att ett antal ramar finns givna för en viss situation som bestämmer förutsättningar och spelutrymme för skolans värld och aktörerna däri. ”Ramarna ger eller ger inte möjligheter, de är inte orsaker till en viss verkan”⁵⁵ menar Ulf P Lundgren som forskat på och med ramfaktorteori. Alltså förutsäger inte ramarna vad som kommer att hända, utan vad som möjligen kan hända eller ej.

Vidare säger en annan forskare: ”Allt pedagogiskt arbete sker inom ramar som fungerar begränsande på olika sätt, mer eller mindre kraftfull för olika aktörer”⁵⁶. De ramar som finns skall alltså inte upplevas som statiska eller universella.

Vilka ramar som finns beror på situationen. Det kan vara faktiska eller upplevda ramar för aktören. Denna studie utgår exempelvis från lärarnas erfarenhet, färdighet och inställning som ramar tillsammans med de förutsättningar och begränsningar de har på sina arbetsplatser. Dessa förutsättningar kan exempelvis vara eleverna, kollegiet, området skolan är belägen i och styrning av skolan. Nationella provet kommer också att ses som en ram i denna studie.

Ramfaktorteorin ger en god utgångspunkt att tolka och förklara det lärarna upplever ute på sina arbetsplatser. Förhoppningsvis kan den bidra till en djupare förståelse av hur nationella påverkar dem och varför. Då ramfaktorerna på något sätt ändå begränsar aktörerna behöver detta inte vara något negativt.

⁵⁴ Skolverket (2013) *Så tycker lärarna om de nationella proven 2013*. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3218> hämtad 22/5-14 s. 9

⁵⁵ Ulf P Lundgren, Ramfaktorteori och praktisk utbildningsplanering. *Pedagogisk forskning i Sverige*. Årg. 4, #1, (1999), s36.

⁵⁶ Christina Gustafsson, Ramfaktorer och pedagogiskt utvecklingsarbete. *Pedagogisk forskning i Sverige*. Årg. 4, #1, (1999), s54.

5 Metod och källor

Denna studie har alltså som avsikt att undersöka lärares syn på nationella provet i historia 2013. För att uppnå detta har en kvalitativ metod använts där totalt åtta lärare har intervjuats.

Intervjuer används då de generellt sett ger en djupare förståelse för respondenten och ger även denne att tydligare förklara sitt synsätt som blir svårare att föra fram i en enkät där frågorna är tydligare strukturer med ett mindre spelutrymme. Studien har heller ingen avsikt att ge en representativ bild av svenska lärarkårens syn på nationella provet där en kvantitativ studie varit bättre.

Studien använder sig utav en så kallad halvstrukturerad intervjuguide där frågor är sammansatta inför intervjun och som alla frågas under intervjun men där samtalet med respondenten hålls såpass öppet så att respondenten kan lägga fokus där den vill och där sidospår kan utforskas⁵⁷.

Varför någon struktur över huvud taget används är för att intervjuerna skall kunna gå att jämföras med varandra i viss utsträckning och för att det finns ett par bestämda frågor studien vill utreda⁵⁸. Utan struktur eller förberedda frågor riskerar intervjuaren att bli blind för vad den egentligen är ute efter med studien även om det ger respondenten större frihet.

Samtidigt som en enkätstudie alltså kan få svar från en större mängd respondenter så blir svaren generellt inte lika detaljerade som i en intervju och respondenten får större frihet att lägga sitt eget fokus.

Samtliga skolor i Göteborgs Kommun och flera kranskommuner som genomförde nationella provet i historia för åk 9 2013 kontaktades och totalt åtta lärare valde att delta i studien. Två lärare (Malte och Gösta) intervjuades samtidigt medan resterande sex lärare intervjuades individuellt. Samtliga intervjuer fördes på lärarnas skolor. I ett par fall så har intervjun skett i lärarrum där andra lärare närvarit och i andra fall i enskilda rum.

Cirka 40 skolor kontaktades totalt och de skolor eller lärare som gav en anledning till varför de valde att inte delta var den vanligaste anledningen att de hade fullt upp med nationella prov.

Bortfallet bör inte vara problematiskt då denna studie inte har som avsikt att vara representativ. Intervjun var utformad att ta en halvtimme men längden varierar mellan 30 till 80 minuter där intervjun med två lärare (Malte och Gösta) är den enda som tog över en timme. Intervjuguiden

⁵⁷ Anne Ryen (2004) *Kvalitativ intervju - Från vetenskapsteori till fältstudier* Liber, Malmö, s. 45

⁵⁸ *ibid.*, s. 45

(frågorna) finns som en bilaga längst bak i studien. Intervjuerna spelades in med lärarnas tillåtelse och finns tillgängliga i författarens förvar som ljudfiler.

Av respekt för lärarna och för att de inte skulle hämmas av att kunna bli identifierade så är de i denna studie anonymiserade under fiktiva namn. De kvinnliga lärarna har kvinnliga fiktiva namn och motsvarande gäller för männen (det är totalt 2 kvinnor och 6 män som är intervjuade) så att analys kan göras utifrån deras könstillhörighet och för större transparens. I de fall skolorna de arbetar på nämns så är även de fiktiva.

Lärarna och deras skolor presenteras vidare i resultatdelen.

Respondenterna har vid intervjuerna fått tillgång till kopior av det nationella provet i historia de genomförde 2013, det centrala innehållet samt förmågorna som referensmaterial.

6 RESULTAT

Frågeställningarna besvaras i egna kapitel nedan efter att lärarna och deras skolor presenteras.

6.1 Lärarna och deras skolor

Här presenteras de intervjuade lärarna och deras skolor kortfattat för att en analys skall underlättas och för att ramfaktorer skall bli synliga. De ombads att beskriva skolan de arbetade på och sig själva som lärare, huvudsakligen utifrån erfarenhet och ämnen de undervisar i.

Inga arbetar på en F-9 skola med ungefär 420 elever. Majoriteten av eleverna går på högstadiet som har tre paralleller. Skolan ligger i ett starkt socioekonomiskt område där de flesta eleverna bor. Inga har arbetat som lärare i mer än 30 år och undervisar i samtliga SO-ämnen och är förstelärare⁵⁹.

Ebba arbetar också på en F-9 skola med 500 elever. Hennes skola har tre paralleller på högstadiet. Ebba beskriver skolan som en en lantortsskola och poängterar att skolan inte har så många SVA-elever (elever som läser svenska som andraspråk) som den närliggande förorten. Hon förklarar vidare att SVA-eleverna har lite svårare att lösa uppgifter, annars är det ingen skillnad. Hon har arbetat i 10 år som lärare och är den enda intervjuade läraren som utöver SO undervisar ett annat ämne med nationella prov: svenska⁶⁰.

Andreas skola (också F-9) har legat etta eller tvåa de senaste åren i en undersökning av högstadielevens betyg då de lämnar skolan. Eleverna skall enligt Andreas till stor del komma ifrån

⁵⁹ Intervju med Inga 24/4-14, förvaras hos författaren.

⁶⁰ Intervju med Ebba 29/4-14, förvaras hos författaren.

akademikerhem. Han har arbetat som lärare i 30 år och undervisar i SO-ämnena men har också genomfört nationella prov i svenska och engelska ett par år⁶¹.

Malte och Gösta som alltså intervjuades tillsammans blir här presenterade tillsammans. Deras skola (årskurserna 6-9) ligger i ett mindre samhälle och de beskriver att eleverna kommer från en varierad bakgrund. De bor i villor, bostadsrätter och hyresrätter och har olika etnisk bakgrund. Skolan har också en inskolningsklass för nyanlända elever. Skolan har en estetisk profil som de båda lärarna är inblandade i. De har båda arbetat som lärare i cirka 40 år och undervisar bland annat i SO-ämnena (inga andra ämnen med nationella prov)⁶². På skolan går cirka 275 elever.

John arbetar på en 6-9 skola med studiemotiverade elever som John också beskriver som ”rätt pluggiga”. Han har arbetat som lärare i 15 år och undervisar i samtliga SO-ämnena och menar att det är viktigt med allmänbildning och vara mer beläst än eleverna. John har själv cirka 750 högskolepoäng⁶³. Skolan är beläget i ett socioekonomiskt starkt område.

Jakobs skola ligger i ett gammalt brukssamhälle (som han beskriver det) och menar att han har relativt omotiverade elever, i alla fall då han jämför med närmaste stad. Relativt stor del av eleverna ligger vid F/E-gränsen i betyg enligt Jakob. Han har arbetat i över 30 år som lärare och undervisar i alla SO-ämnena. Jakobs skola ska inför hösten slås ihop med en annan skola och flyttas. Han är lite osäker på ifall han kan vara kvar till pensionen⁶⁴.

Sörens skola beskriver han som delad i två även om det är ett känsligt ämne bland lärarna på skolan. Skolan har en stor socioekonomisk spridning menar Sören där den ena delen består av en estetisk profil med starkare elever betygmässigt och socioekonomiskt och sedan den andra ”vanliga” delen. Sören är den intervjuade lärare som arbetat kortast tid: 5 år. Han undervisar i alla SO-ämnena men är endast behörig i samhällskunskap och religionskunskap⁶⁵.

6.2 Hur ser de intervjuade lärarna på införandet av nationellt prov i historia och historieämnets möjlighet att beprövas med ett nationellt prov?

En naturlig start är att se huruvida lärarna var positiva till införandet till nationella proven eller inte och ifall de skulle genomfört proven om det var frivilligt. Det är två lärare som håller sig huvudsakligen positiva till proven: Inga och Andreas. Andreas uttrycker: ”Jag är positiv till det här.

⁶¹ Intervju med Andreas 5/5-14, förvaras hos författaren.

⁶² Intervju med Malte och Gösta 6/5-14, förvaras hos författaren.

⁶³ Intervju med John 6/5-14, förvaras hos författaren.

⁶⁴ Intervju med Jakob 9/5-14, förvaras hos författaren.

⁶⁵ Intervju med Sören 12/5-14, förvaras hos författaren.

Jag kanske är för positiv, men jag gillar det här”. De invändningar de har senare är inte mot införandet av provet utan upplägget som sådant⁶⁶.

Som motpol så säger Ebba, Malte, Gösta och Sören att de inte tycker om införandet av provet, av olika anledningar. John är ambivalent till införandet men skulle genomföra det frivilligt. Han är huvudsakligen kritisk till upplägget. Jakob tycker att det är för svårt att säga något efter bara en provomgång⁶⁷.

Lärarna har svårt att veta ifall de skulle genomfört provet ifall det var frivilligt. Vid flera tillfällen sa de saker de skulle ha velat se förändrade för att de skulle ha gjort det frivilligt. Sören och Gösta är de som definitivt i nationella provets nuvarande form inte skulle genomfört det om det var frivilligt⁶⁸.

Hälften av lärarna är alltså negativa till införandet av nationella prov i historia vilket kan jämföras med de rapporter Skolverket har gjort. Av de lärare som genomförde provet i historia 2013 där Skolverket i sin enkätstudie kan uttala sig mer representerande så var det bara 30% av lärarna som inte ansåg att provet var bra⁶⁹. Liknande siffror kan vi se i *Prövostenar i praktiken*⁷⁰ och Anderssons & Erikssons undersökning⁷¹ där majoriteten av lärarna är positiva.

De intervjuade lärarna i denna studie framstår alltså som relativt negativa jämfört med lärare i allmänhet.

Malte menar att det finns divergerande viljor i skolvärlden. Han beskriver att å ena sidan så försöker skolminister Björklund höja statusen på yrket genom att exempelvis kräva en lärarlegitimation. Detta går Björklund dock tvärt emot då han inför ytterligare nationella prov. Via provet mäter man elever, skolor och lärare samtidigt som man också styr om fokus på undervisningen. Malte menar att lärare då inte ses som kapabla nog att bedöma själva vad eleverna behöver lära sig i historieämnet⁷².

⁶⁶ Intervju med Inga 24/4-14 samt intervju med Andreas 5/5-14

⁶⁷ Intervju med Ebba 29/4-14, Intervju med Malte och Gösta 6/5-14 samt intervju med Sören 12/5-14

⁶⁸ Intervju med Sören 12/5-14 samt intervju med Malte och Gösta 6/5-14

⁶⁹ Skolverket (2013) *Ämnesproven i grundskolans årskurs 9 och specialskolans årskurs 10*, Skolverket http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.211558!/Menu/article/attachment/%C3%84mnesprovsrapport_historia.pdf hämtad 22/5-14. s. 5

⁷⁰ Skolverket (2004) *Prövostenar i praktiken - Grundskolans nationella provsystem i ljuset av användares synpunkter*. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1339>, hämtad 22/5-14

⁷¹ Andersson & Eriksson (2009) s. 37

⁷² Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

Alltså inför Björklund en ramfaktor och begränsar lärarna medan han samtidigt säger att lärarna måste visa att de är professionella lärare. Läger Skolverket på allt för många, eller för snäva, ramfaktorer såsom nationella provet så kan lärarnas handlingsutrymme begränsas till den grad att de inte behöver vara utbildade eller professionella då de ändå saknar utrymme att ta egna beslut om hur undervisningen skall se ut.

Lärarna fick även frågan om historia som ämne har bättre eller sämre förutsättningar än andra ämnen som nationellt prov. Ebba, som även undervisar i svenska, och John menar att historia faktiskt är sämre lämpat att beprövas med nationella prov. De pekar på historieämnets stora centrala innehåll med för lite undervisningstid som huvudorsak⁷³. Det är ingen lärare som menar att historia är bättre lämpat än något annat ämne. De andra lärarna menar att historia har lika goda förutsättningar eller att de inte kan ta ställning. Malte exempelvis menar att lärare som genomfört nationella provet i andra ämnen också borde veta bättre⁷⁴. Den tidigare forskningen diskuterar inte ifall historia skulle särskilja sig som ämne.

Samtliga lärare anser ändå att de får ut något av att genomföra provet. Flera lärare menar att det är positivt att få en genomlysning av sitt arbete och förhoppningsvis få det mesta bekräftat att de har gjort rätt. Där de ligger fel kan de anpassa sig. Flera upplever även att de får en konkretisering av läroplanen. ”Vi är inte så sura att vi bara ser skit”⁷⁵ menar Malte som är skeptisk till införandet av provet. Den struktur som nationella provet hjälper att upprätthålla ses inte bara som en begränsande ram. Lärarna visar i stor utsträckning att de faktiskt vill få sitt arbete undersökt och få tillrättavisningar.

Det finns också tanken om att nationella provet faktiskt behövs på skolorna. Jakob jämför nationella prov med kontrollstationer som enligt honom visserligen blir för många men också att han ser hur det finns behov av dem när han själv får elever från mellanstadiet som enligt honom knappt kan läsa och räkna. Detta försvårar hans undervisning och sänker nivån⁷⁶. Inga är också inne på att nationella

⁷³ Intervju med Ebba 29/4-14. Intervju med John 6/5-14

⁷⁴ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

⁷⁵ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

⁷⁶ Intervju med Jakob 9/5-14

provet behövs. Hon, liksom John, menar att hon inte själv behöver nationella provet men att lärarkåren behöver ruskas om⁷⁷.

Det hinder som flest lärare pekar på som ett problem för att genomföra nationella prov i historia är det stora centrala innehållet⁷⁸. Malte som deltagit i utformningen av nya läroplaner menar att det centrala innehållet växer för varje ny läroplan⁷⁹.

Ebba menar att undervisningen i svenska och historia skiljer sig. Svenska som ämne är mer strömlinjeformat och har ett smalare fokus och en tydligare röd tråd som går genom ämnet. Historia menar Ebba är mycket bredare och saknar den röda tråden⁸⁰. Detta är något som Jakob också påpekar: ”Det är skillnad i svenska, där har man ju två eller tre förmågor som man testat hela tiden”⁸¹. Då undervisningstiden är begränsad gör det stora centrala innehållet att lärare måste prioritera bort delar av innehållet för att hinna med. Andreas menar att trots bortprioriteringen så måste han även gå igenom epokerna snabbare. Det som eleverna tycker om; spelfilmer och de spännande narrativen försvinner. Andreas menar att narrativen eller berättelserna kring Franska Revolutionerna där han kan ta ut svängarna är populära bland eleverna men nu allt färre⁸². Den bortprioritering lärarna gör skapar en oro att deras elever inte kommer bli förberedda på allt som kan komma på nationella provet.

Av de fyra lärare som ser det stora centrala innehållet som ett hinder för att ämnet skall beprövas är det tre (inte John) som via nationella provet berättar att de lärde sig om förmågorna vilket kommer att beskrivas mer i kap. 6.4. Det skulle kunna vara så att dessa tre lärare inte ser något de andra lärarna tycks de: det centrala innehållet är inte så centralt. Exempelvis så menar Malte och Gösta att det centrala innehållet inte är ett hinder för att genomföra nationella prov i historia. Just av denna anledning. De menar att provet inte beprövade elevernas kunskaper i historia i särskilt stor utsträckning⁸³.

⁷⁷ Intervju med Inga 24/4-14. Intervju med John 6/5-14

⁷⁸ Intervju med Ebba 29/4-14. Intervju med Jakob. Intervju med John 6/5-14. Intervju med Sören 12/5-14.

⁷⁹ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

⁸⁰ Intervju med Ebba 29/4-14

⁸¹ Intervju med Jakob 9/5-14

⁸² Intervju med Andreas 5/5-14

⁸³ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

Något konstruktörerna av provet gjorde för att minska den historiska kunskap eleverna behövde kunna för att klara av provet var att dels lägga till texter som de skulle bearbeta och analysera, inte minst utifrån förmågorna källkritik och historieanvändande. Gösta menar att provet inte var något minnesprov där eleverna kommer till provsalen och skriver ned allt eleven kommer ihåg om en given historisk händelse eller person⁸⁴.

Malte och Gösta som visserligen förhåller sig rätt negativa till nationella prov tycker att provkonstruktörerna lyckades bra med att ställa frågor där eleverna fick arbeta och resonera mer än att minnas allt de lärt sig. Tyvärr presenterar detta ett problem enligt Malte och Gösta. De menar att provet mer eller mindre var ett prov i svenska istället för historia. Provet prövade inte historiska kunskaper i så stor utsträckning. Gösta menar exempelvis att de uppgifter där eleverna skulle tolka bilder var något som lika väl kunnat vara i ett svenskprov⁸⁵.

Detta leder till att elever med svag läs- och skrivförmåga i svenska språket enligt Malte och Gösta slås ut och får en sämre chans att visa sina historiska kunskaper och förmågor. De menar att flera elever de har är duktiga i historia men sämre i svenska och de eleverna som drabbades negativt. Malte föreslår att man låter elever skriva på sitt modersmål istället⁸⁶. Även om de båda lärarna inte nämner det, så bör även elever med exempelvis dyslexi innefattas i de språkligt missgynnade eleverna.

Åsikten att provet mer liknade ett prov i svenska delar Sören, John och Andreas (även om Andreas inte lyfter fram det som ett problem). Denna kritik är inget som Skolverket visar på i sina rapporter eller diskuterar. De övriga tre lärarna lyfter heller inte denna kritik.

Kopplat till att provet liknade ett prov i svenska så menar Gösta och Malte att provet i var för dåligt anpassat för de mer kreativa och praktiska eleverna.

Lärarna grupperar sig grovt efter vad för typ av skola de arbetar på. Inga och Andreas som arbetar på skolor i ett socioekonomiskt starkt område med motiverade elever ställer sig i huvudsak positivt till ett nationellt prov i historia. John arbetar också på en 'stark' skola men har inte samma positiva inställning. Han tycker att nationella provet är inget han behöver (på samma sätt som Inga inte behöver det) men att han kan ha det som ett komplement.

⁸⁴ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

⁸⁵ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

⁸⁶ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

De lärare som befinner sig på andra sidan spektrat är de lärare som berättar hur de har en grupp elever på skolan med dålig svenska och som heller inte menar att de ligger i ett starkt socioekonomiskt område utan ett mer blandat område: Malte, Gösta, Jakob och Sören. Dessa lärare förhåller sig mer negativt till provet och ser det som ett hinder. Möjligt är att skolan och elevskaran utgör såpass viktiga ramfaktorer att lärarna i de 'starka' skolorna har större möjlighet att förhålla sig positiva till provet. De har det såpass bra från början att nationella provet inte utgör ett överväldigande problem. Annat blir det för lärarna på de 'svaga' skolorna. Språkkunskaper bland eleverna innebär såklart en ramfaktor som blir allt tydligare om provet kräver goda språkkunskaper.

Det nationella provet har två syften: Att stödja en rättvis och likvärdig bedömning och betygssättning samt att ge underlag för en analys av i vilken utsträckning kunskapskraven uppfylls. Lärarna har olika invändningar mot att de kan uppfyllas, några som är specifika för historia och andra som är mer allmänna.

Inga som tycker att nationella prov i historia är bra menar att problemet ligger på användarna: "Det finns ingen kår som fuskar så mycket som lärarna!"⁸⁷ Fusket pågår på flera håll i behandlingen av genomförandet. Allt ifrån att lärarna ställer om undervisningen när man vet vilket ämne som skall beprövas på skolan. Sedan när provet väl anländer fysiskt så menar Inga att det finns lärare som läser igenom proven och förbereder eleverna på frågorna. Sist men inte minst så menar hon att lärare inte rättar sina egna elever rättvist utan är för snälla mot sina egna elever. Ingas lösning är att provet genomförs av extern personal, exempelvis lärarstudenter. De ordinarie lärarna bör inte alls komma i kontakt med provet⁸⁸.

De andra lärarna som kommer in på problematiken menar att det inte handlar om fusk utan något som bara är svårt att undvika. De håller dock med om att det utgör ett problem. Ebba menar att lärare försöker följa de anvisningar som finns och att inte vara subjektiv, men då hon vet att en elev exempelvis har en alkoholiserad pappa, hade en dålig dag eller brukar prestera bättre på muntliga på så blir det väldigt svårt att vara objektiv⁸⁹. Att provet helt skall genomföras av någon annan förespråkar de andra lärarna inte⁹⁰.

⁸⁷ Intervju med Inga 24/4-14

⁸⁸ Intervju med Inga 24/4-14

⁸⁹ Intervju med Ebba 29/4-14

⁹⁰ Intervju med Ebba 29/4-14, Intervju med John 6/5-14 och Intervju med Sören 12/5-14.

Att lärare förbereder elever olika och rättar orättvist är något rapporten *Prövostenar i praktiken* tar upp på djupet. Skolverket menar i rapporten att det krävs att en rad moment sköts rätt för att nationella provet skall stödja den rättvisa bedömningen. Det handlar om allt från att eleverna förbereds lika hela vägen till att rättningen genomförs så objektivt som möjligt. Här förespråkar de samrättning och ett gott kollegialt samarbete som grund⁹¹. För Sören och John så faller syftet om rättvis bedömning direkt på att lärarna själva rättar sina elevers prov⁹² vilket de tar för givet att lärarna gör subjektivt.

Gösta å andra sidan anser att det skulle försämra nationella provet än mer om han inte fick rätta sina egna elever - då skulle han bli av med ovärderlig kunskap om eleverna. Som han dels kan använda till slutbetyget eller bara allmän kännedom om eleven⁹³.

Andreas och Malte menar att den rättvisa bedömningen stöds men att det finns problem med den. Det som i slutändan behövs för att göra betygen rättvisa är ett gott kollegialt arbete där lärarna kan diskutera och bolla sina tankar och därmed få en enhetligare syn på bedömning⁹⁴.

Framförallt Gösta men även Malte menar att de är lite paranoida att lärare på 'hög betygsskolor' sätter orättvist höga betyg på sina elever på grund av kulturen på skolan samt för att skolor nu för tiden måste hävda sig i och med det fria skolvalet. För Gösta innebär detta eventuella fusk att det inte kan bli någon rättvisare bedömning⁹⁵.

Huruvida nationella provet skapar en god analysgrund är det bara Inga som tycker uppfylls av de fem intervjuade lärare som uttalar sig⁹⁶. Ifall historieämnet har ett för stort centralt innehåll och eleverna då inte kan förberedas tillräckligt så är nationella provet som måttstock inte lämplig. Detta är något som John påpekar som ett hinder för syftets uppfyllelse⁹⁷. Något annat som diskuterats tidigare var provets för stora likheter med ett prov i svenska och att det inte prövade historiekunskaper tillräckligt. Då mäter alltså inte provet rätt saker och återigen kan inte en korrekt

⁹¹ Skolverket (2004) *Prövostenar i praktiken* s. 33-47

⁹² Intervju med John 6/5-14. Intervju med Sören 12/5-14

⁹³ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

⁹⁴ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14. Intervju med Andreas 5/5-14

⁹⁵ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

⁹⁶ Intervju med Inga 24/4-14

⁹⁷ Intervju med John 6/5-14

analys göras. Självklart kan det diskuteras ifall historia sedan Lgr11 ändrat karaktär till den grad att historiska kunskaper inte skall mätas som tidigare.

Sören menar också att då provet är placerat såpass sent på terminen att ”rättningen sker med snaran runt halsen”⁹⁸ så blir rättningen inte tillräckligt väl genomförd. Detta är något som skulle motarbeta de båda syftena.

Det finns en serie ramfaktorer som påverkar huruvida nationella provets syften kan uppfyllas eller ej, enligt de intervjuade lärarna. Lärarkårens bristande vilja eller förmåga att förbereda eleverna lika och att de inte följer bedömningsanvisningarna väl utan istället är för ‘snälla’ mot eleverna är exempel på ramfaktorer. Flera lärare lyfter också det kollegiala arbetet som ett krav för att den rättvisa betygssättningen skall öka.

Andra ramfaktorer de intervjuade lärarna visar på är historieämnets inneboende problem där centrala innehållet tycks vara det största. Antingen så är centrala innehåller för stort, eller så har provkonstruktörerna konstruerat provet för lite utifrån det centrala innehållet och frångått den historiska kunskapen i för stor utsträckning.

Elevernas språkkunskaper visar sig även vara en ramfaktor. Bland eleverna som läser svenska som andraspråk så var det hela 42,5% som fick F på nationella provet i historia. Detta kan jämföras med eleverna som läser svenska där bara 16,8% fick F⁹⁹.

6.3 Hur ser de intervjuade lärarna på elevernas prestationer och betygssättningen?

Först bör det förtydligas att i och med att det var en provomgång 2013 så blev inte lärarna ombudda att ta in elevernas betyg i nationella provet i deras slutbetyg trots att lärare skall ta med all tillgänglig information för att betygsätta en elev.

Samtliga respondenter anger att deras elevers prestationer på det nationella provet stämde överens med deras ordinarie prestationer. Vad lärarna också uttrycker är att de känner sig stärkta av detta.

Vid närmare utfrågning menar de att en viss skillnad fanns, men lärarna visar inte på någon enhetlig tendens. Inga och Ebba anser att de är strängare i sin ordinarie betygssättning än nationella provet var och att det var lite för enkelt att prestera E på provet¹⁰⁰.

⁹⁸ Intervju med Sören 12/5-14

⁹⁹ Skolverket (2013) *Ämnesproven i grundskolans årskurs 9 och specialskolans årskurs 10*, Skolverket http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.211558!/Menu/article/attachment/%C3%84mnesprovrapport_historia.pdf hämtad 22/5-14. s. 5

¹⁰⁰ Intervju med Ebba 29/4-14. Intervju med Inga 24/4-14

Andra lärare menar å andra sidan att de inte vill sänka en elevs betyg på grund av nationella provet av olika anledningar. John menar att han har såpass god koll på eleven efter tre år att han vet vad för betyg eleven bör få. Han menar vidare att det måste vara ett fantastiskt bra nationellt prov för att det ska täcka in alla moment och ge en bättre bild av betyget än det eleven tidigare presterat sammantaget, därför vill han inte sänka några elevers betyg på grund av nationella provet¹⁰¹. Gösta är inne på att det vore fel att sänka en elev såpass sent på året. Elevernas grundskoletid är snart slut och att få en sänkning strax innan sommaren utan möjlighet att reparera sänkningen känns fel¹⁰². Kraven för att få ett E i betyg var det som diskuterades mest i intervjuerna. De flesta lärarna menade att det var väldigt lätt att få E i betyg, inte minst på grund av de frågor med slutna svarsalternativ (kryssfrågor) som fanns med. Sören däremot menade att det var svårt att få E¹⁰³. Skolverket visar på att bara 15% av deras responderande lärare tyckte att majoriteten av elever inte låg i linje med sina vanliga prestationer och hela 80% av lärarna menar att gränserna för provbetyget E var rimliga¹⁰⁴.

Ett par lärare (Malte, Gösta och Sören) kommenterar att betygsättningen i nationella provet skilde sig från hur det ser ut i Lgr11. Ett exempel de tar upp är att det enligt Lgr11 krävs att eleven presterar A i alla fyra förmågor för att eleven skall få A i slutbetyg. Samma gäller för C och E. Enligt betygsanvisningarna till nationella provet krävdes bara A i tre av fyra förmågor för att eleven skulle få ett A. De ser allt detta som en positiv ändring även om Sören poängterar att det ger dubbla budskap då nationella provet ändå fungerar som ett inofficiellt styrdokument vilket krånglar till det för en lärare som vill följa systemet¹⁰⁵.

Gösta menar: ”Betygskraven är ju orimliga. Dom vi har idag är ju, är fientliga mot allt som jag som pedagog och människa står för” och syftar på vad som återfinns i Lgr11¹⁰⁶.

Både Malte och Gösta vill gå längre och mena att det är fel att elever överhuvudtaget kan få F i betyg. De menar att både Lgr11 och nationella provet sätter en för hög ribba och att det hämmar elever, framförallt svagare pojkar. Eleverna väljer att inte försöka på prov och tester då de riskerar

¹⁰¹ Intervju med John 6/5-14

¹⁰² Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

¹⁰³ Intervju med Sören 12/5-14

¹⁰⁴ Skolverket (2013) *Ämnesproven i grundskolans årskurs 9 och specialskolans årskurs 10*, Skolverket http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.211558!/Menu/article/attachment/%C3%84mnesprovsrapport_historia.pdf hämtad 22/5-14. s. 5

¹⁰⁵ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14. Intervju med Sören 12/5-14

¹⁰⁶ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

att bli underkända. Malte och Gösta menar att det var bättre under betygssystemet där eleverna fick 1-5 i betyg. De menar att 1 inte var ett underkänt på samma sätt som F är underkänt eller IG innan det. De svagare eleverna fick inte en misslyckandestämpel på sig och uppmuntrades att försöka så gott de kunde på ett annat sätt än idag¹⁰⁷.

Skillnaderna mellan elevernas ordinarie betyg och betyget på nationella provet var alltså inte så olika, men ingen av de intervjuade lärarna visade någon vilja att modifiera elevernas ordinarie betyg efter nationella provet. Som sagt så hade de i detta fall inget krav på sig att ta in nationella provet i beräkningarna men lärarna menade att de hade bättre förståelse för eleverna än vad nationella provet kan bedöma.

Då lärarna i stort är överens om betygssättning går det inte att särskilja några ramfaktorer som begränsar dem olika. Då nationella provet kommer som ny ramfaktor tycks de heller inte förändra sitt beteende. Kanske begränsas deras handlingsutrymme allt mer då provet hållits ett par år i skarpt läge och inte på prov? Annars verkar det som om nationella provet i sig utgör en såpass vid ram att de inte blir hämmande.

Det är föga förvånande att lärarna anser att eleverna presterade i linje med ordinarie bedömning då det är något som återfinns i både Andersson & Eriksson¹⁰⁸ och Skolverkets rapport¹⁰⁹. Bilden blir dock oroande då historia näst efter svenska som andraspråk var det ämne där flest elever blev underkända på nationella provet 2013 enligt Skolverket¹¹⁰. Det var 16,9% av eleverna som fick F i historia på det nationella provet i historia 2013¹¹¹.

Det oroande påståendet att eleverna presterar såpass dåligt kan förklaras av en rad orsaker. En förklaring skulle vara att provet bedömer fel saker men då lärarna menar att elevernas prestationer i nationella provet stämmer överens med ordinarie prestationer, och att lärare för andra ämnen menar

¹⁰⁷ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

¹⁰⁸ Andersson & Eriksson (2009)

¹⁰⁹ Skolverket (2013) *Ämnesproven i grundskolans årskurs 9 och specialskolans årskurs 10*, Skolverket http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.211558!/Menu/article/attachment/%C3%84mnesprovsrapport_historia.pdf hämtad 22/5-14 s. 5

¹¹⁰ Skolverket (2013) *Resultat från ämnesproven i årskurs 9 vårterminen 2013*. http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikation/statistik?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf3132.pdf%3Fk%3D3132 hämtad 24/5-13. s. 3.

¹¹¹ Skolverket (2013) *Ämnesproven i grundskolans årskurs 9 och specialskolans årskurs 10*, Skolverket http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.211558!/Menu/article/attachment/%C3%84mnesprovsrapport_historia.pdf hämtad 22/5-14 s. 5

detsamma¹¹² så styrks påståendet om att eleverna faktiskt inte presterar så bra i historia jämfört med andra ämnen.

6.4 Vad anser de intervjuade lärarna är viktigt med historieämnet och hur förändrades åsikten i mötet med nationella provet?

Lärarna har en tämligen samstämmig bild om historieämnet och vad som bör undervisas. De flesta uttrycker hur de undervisar eleverna i att analysera och resonera kring historia. Andreas och Gösta berättar hur det viktiga inte är att kunna i detalj vad som har hänt, men att *förstå* historien.

Bakomliggande orsaker och effekter istället för själva förloppet¹¹³.

Jakob lyfter upp historieämnet som ett svårt ämne. Han jämför med matematiken där två plus två alltid är fyra. I historia är det mer komplex menar Jakob. Det finns inga enkla svar, och eleverna behöver ha en stor stoffkunskap för att kunna analysera¹¹⁴.

Allmänbildning är ett begrepp lärarna använder flitigt och pekar på som centralt.

Hälften av lärarna menar att det är en förmåga som är viktigast: Användning av en historisk referensram. Den motiveras genom att den ligger till grund för de andra förmågorna och att historisk allmänbildning, vilket enligt lärarna den historiska referensramen står för. Den andra hälften av lärarna har ingen förmåga de premierar framför någon annan.

De övriga förmågorna får mindre uppmärksamhet från lärarna. Ingen lärare fäster någon vikt vid historiska begrepp under intervjuerna. Det är bara en lärare som i förbifarten nämner den.

Historieanvändande och Källkritik är förmågor som relativt mycket talats om av de intervjuade lärarna. Flera lyfter fram dem som svåra att förstå sig på, då de upplever dem som nya inslag i historieämnet sedan Lgr11.

Jakob, Sören och Ebba lyfter fram källkritiken som en förmåga de innan det nationella provet inte riktigt förstått rätt. De hade en mer allmänt vetenskaplig bild av källkritik där de undervisade eleverna i att inte använda sig utav exempelvis Wikipedia och Flashback, ett uppslagsverk respektive ett forum på internet, för att inhämta fakta¹¹⁵.

¹¹² Skolverket (2004) *Prövostenan i praktiken* s. 67

¹¹³ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14. Intervju med Andreas 5/5-14

¹¹⁴ Intervju med Jakob 9/5-14

¹¹⁵ Intervju med Jakob 9/5-14. Intervju med Sören 12/5-14. Intervju med Ebba 29/4-14

Utöver denna mer allmänna källkritik förstod de att det nu också handlade om att behandla äldre texter och bilder för att tillskansa sig historisk kunskap. De menar att de efter denna insikt ställt om undervisningen för att bättre förbereda eleverna för nästa nationella prov och följa läroplanen. Sören ställer sig dock lite skeptisk. Visserligen tycker han att det är mer utvecklande och intressant att arbeta med historiska källor tillsammans med eleverna, men han undrar om inte grundskoleelever är lite för unga för att introduceras till denna aspekt av historieämnet. Han är en av de som håller fast vid att det viktiga i historieämnet är den historiska referensramen. Trots sin skepsis satt han sommaren efter det nationella provet och skapade arbetsmaterial för sina elever baserat på antika texter - en del av hans passion¹¹⁶.

En liknande insikt drabbade Andreas i och med nationella provet. Han menar att kollegiet på hans skola arbetade mycket med att tolka och förstå Lgr11 när den kom. Trots detta hade han inte riktigt fått kläm på förmågan om historieanvändande. Andreas menade att han fick en fortbildning i just denna förmåga via nationella provet och har nu ställt om undervisningen¹¹⁷. De lärare som fått dessa korrektioner via nationella provet ser det som något positivt. De visar på hur de ser det som en fortbildning de fått via nationella provet.

Samtidigt som hälften av lärarna fick fortbildning i bruket av förmågorna så menade den andra hälften av lärarna att de av olika skäl inte fick fortbildning i förmågorna. Inga som varit positiv till nationella provet och kanske främst för att den skall ruska om i lärarkåren menar att ”hur mycket kan man egentligen förstå av läroplanen?” Hon berättar även att hon redan varit i kontakt med de tankarna som ligger bakom nationella provet och dess utformning via olika konferenser, där hon exempelvis träffat Jan Eliasson som lett konstruktionen av nationella provet i historia¹¹⁸.

Malte och Gösta blir förnärmade då de blir tillfrågade ifall de lärt sig något om användningen av förmågorna via nationella provet. De menar att de länge använt sig utav källor (den ”historiska” typen) och att ge olika synsätt på hur man använt sig av historia är något de bakar in i ordinarie undervisning¹¹⁹.

¹¹⁶ Intervju med Sören 12/5-14

¹¹⁷ Intervju med Andreas 5/5-14

¹¹⁸ Intervju med Inga 24/4-14

¹¹⁹ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

Malmö högskolas enkätstudie visar att den historiska referensramen är den lärarna ger störst utrymme i sin undervisning. Strax följt av historiska begrepp. Historieanvändande och källkritiken får en markant mindre plats i undervisningen¹²⁰. Att de intervjuade lärarna i denna studie generellt fokuserar på den historiska referensramen och har stött på problem med historieanvändande och källkritiken bör alltså inte förvåna oss.

Bara för att en ny ramfaktor (nationella provet) placeras kring lärarna så upplever de inte denna som negativ. Även de lärare som erkänner att de undervisat i en förmåga på ett sätt som Skolverket inte hade som avsikt förhåller sig positiva till att de nu vet hur de ska undervisa.

Detta kan ses som något positivt då Skolverket har till uppgift att granska och styra skolor så att kvalitén höjs. Likvärdigheten höjs troligen då lärarna ställer om och ger eleverna i större utsträckning mer lika möjligheter.

Å andra sidan så kanske lärarna kan styras för mycket? De anpassar sig i stor utsträckning, men det är inte nödvändigtvis så att nationella provet har bättre koll än lärare. Lärarna är trots allt professionella pedagoger och har en bättre kännedom om sina elever och den lokala miljön.

Som tidigare nämnts så har det stora centrala innehållet framhållits av flera lärare som ett hinder i att genomföra nationella provet i historia. Synen på det centrala innehållet skiljer sig även i egenskap av styrmedel. Malte och Gösta skiljer sig från de övriga lärare genom att de uttalat ser centrala innehållet som ett smörgåsbord eller en högt satt ambition, och hur de sett yngre lärare sjukskrivas då de försöker hinna med för mycket. De menar att centrala innehållet inte var problematiskt då provet huvudsakligen gav eleverna den historiska kunskap som krävdes för att besvara frågorna¹²¹.

Lärarna uttrycker att de lägger fokus på olika delar av det centrala innehållet då det är så stort. De har olika fokus, några fokuserar mer på sentida historia medan bland annat Sören fokuserar lite mer på den tidigare historien som Antiken. Han har själv en passion för antiken och är upprörd över att de forna civilisationerna fick så litet utrymme i nationella provet. Sören menar att Skolverket inför Lgr11 försökte ta bort studiet kring de forna civilisationerna men att Björklund satte stopp. Nu ställer Sören sig frågan om försöker göra det bakvägen. Skolverket redovisar för denna avvikelse

¹²⁰ Otryckt material: Malmö Högskolas enkätstudie.

¹²¹ Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

(se Bakgrund) som något temporärt. I nästa nationella prov i historia kommer forna civilisationer få lika stort utrymme som de andra delarna av det centrala innehållet¹²².

De andra lärarna motiverar sina fokus i det centrala innehållet med att de anpassar undervisningen efter vad eleverna tycker är intressant. Exempelvis så menar Inga att hon inte fokuserar så mycket på industrialiseringen. Deras föräldrar arbetar inte på SKF eller på varvet vilket gör att de saknar koppling till industrier, menar Inga¹²³.

Det kan framstå som svårt att införa ett nationella prov i ett ämne där lärarna har såpass olika fokus på det centrala innehållet. Jakob antar att det är därför man skall införa nationella prov i historia. För att strama upp lärarnas val av centralt innehåll¹²⁴. Samtidigt så lyfter bara lärarna upp något enstaka eleverna inte var förberedda på inför nationella provet 2013. Som nämnts under kap. 6.2 så tycks alltså inte nationella provet fokuserat på att eleverna skall uppvisa kunskaper i det centrala innehållet.

Trots Jakobs uttalande om den eventuella avsikten att strama upp centrala innehållet så är det ingen lärare som menar att de ställer om sitt fokus på centrala innehållet efter det nationella provet. Det är tre lärare som inte använder sig av skriftliga prov för att bedöma sina elever. De menar att eleverna inte klarade sig sämre på nationella provet för det, och har inte börjat med det efter provet¹²⁵.

Det verkar huvudsakligen vara bruket av förmågorna lärarna förändrade. Nationella provet som ramfaktor utgjorde en tydligare begränsning vid bruket av förmågorna än de andra aspekterna av historieämnet. Det hade varit intressant att göra en liknande studie som denna om ett par år, då nationella provet i historia har hållits fler gånger, och kanske börjat påverka de aspekter av historieämnet som lärarna inte säger att de redan förändrat.

”Proven påverkar mer eller mindre alltid undervisningens innehåll och utformning” menar Christian Lundahl¹²⁶. Hans påstående verkar stämma överens om resultatet i denna studie. Nationella provet har en normativ effekt på skolorna, även om allt inte har förändrats enligt lärarna.

¹²² Intervju med Sören 12/5-14

¹²³ Intervju med Inga 24/4-14

¹²⁴ Intervju med Jakob 9/5-14

¹²⁵ Intervju med Inga 24/4-14. Intervju med Malte och Gösta 6/5-14

¹²⁶ Lundahl (2009) *Varför nationella prov?* s. 91

6.5 Hur ser de intervjuade lärarna på den arbetsinsats som krävdes?

Samtliga intervjuade lärare tycker att både provet och rättningsarbetet var för omfattande. Skolverkets undersökning visade att 65% av deras svarande lärare ansåg att provet var för omfattande att rätta. Vidare menar Skolverket att bara 10% av de svarande lärarna fick av deras skola avsatt tillräckligt med tid som behövdes för att rätta proven¹²⁷. John var den enda intervjuade lärare som fick ledigt från ordinarie arbete för att rätta proven och genomföra annat efterarbete¹²⁸.

Av de intervjuade lärarna så skiljer de sig däremot på vad de har för inställning till arbetsinsatsen. Även om Inga menar att det var för omfattande och påpekar att provkonstruktörerna själva erkänt detta så säger hon att ”jag gillar inte martyrskapet” och såg inte den extra arbetsbördan som ett problem¹²⁹. Andreas väljer också att vara positiv trots stort prov. Ett sätt för honom att minska arbetsbördan var att låta nationella provet ersätta ett ordinarie prov¹³⁰. Denna metod är det ingen annan lärare som sagt att de använt. Både Inga och Andreas har tidigare visat sig positiva till provet. De andra lärarna är överens om att det var ett för arbetskrävande prov.

Förutom John som fick ledigt fick de intervjuade lärarna sitta kvällar eller helger för att rätta. Sammantaget tog det ungefär en timme att rätta en elevs båda delprov, lite olika beroende på lärare. Sören var förväntansfull inför provet men uttrycker att han nu hatar det. Han säger att han psykiskt dåligt efter provet, och vill inte göra om det. Hans största invändning var just mängden tid det tog att genomföra¹³¹.

Lärare får ingen ersättning för nationella provets genomförande. Flera lärare upplever det som orättvist, då andra lärare på deras skola inte får sådan extra arbetsbörda.

Ebba påpekar att det är mer krävande att rätta nationella provet än de prov hon själv konstruerat. Inte just det uppenbara att lärare som konstruerat sina egna prov har lättare att hitta de svar de letar

¹²⁷ Skolverket (2013) *Ämnesproven i grundskolans årskurs 9 och specialskolans årskurs 10*, Skolverket http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.211558!/Menu/article/attachment/%C3%84mnesprovsrapport_historia.pdf hämtad 22/5-14 s. 5

¹²⁸ Intervju med John 6/5-14

¹²⁹ Intervju med Inga 24/4-14

¹³⁰ Intervju med Andreas 5/5-14

¹³¹ Intervju med Sören 12/5-14

efter i elevernas provsvar utan även att motivationen är låg att rätta prov som hon själv inte ålagt sig utan kommer från någon annan.

Något flera lärare är inne på att det inte bara är nationella provet i historia som tar tid. Det finns ju flera andra nationella prov som genomförs. Ebba som är den enda lärare som nu undervisar ett annat nationellt prov uttrycker att det blir extra jobbigt för lärare i hennes sits. Annat är det, menar hon, för exempelvis slöjdlärare som inte har några nationella prov alls. Detta blir såklart än värre då hon inte erfar sig kompenseras av sin skola¹³².

Även de andra lärarna känner sig påverkade. Gösta förtydligar i början av intervjun att han inte genomfört nationella prov innan historieprovet (då han får frågan) men att han har *drabbats* av nationella prov¹³³. Vi sitter i lärarrummet på Malte och Gösta skola där en whiteboardtavla finns uppsatt på ena väggen med en kalender uppritad över de kommande veckorna. Flera dagar varje vecka är markerade med olika nationella prov.

Malte och Gösta förklarar att genomförandet påverkar inte bara eleverna som skall skriva det och läraren som undervisar dem i det ämnet utan även andra klasser och lärare, speciellt på en mindre skola som deras med bara 19 heltidsanställda. Flera lärare behöver frångå sina ordinarie klasser för att vakta prov och deras klasser blir lämnade med vikarier eller andra lärare på skolan. Enligt Malte och Gösta sänks kvalitén då på undervisningen och lärarnas arbete blir mer krävande¹³⁴. Jakob menar detsamma och utvecklar att införandet av fler nationella prov skapar ett moment 22 där allt mer undervisning försvinner så att eleverna sedan presterar sämre på nationella provet¹³⁵.

Av de skolor där det för studien är känt hur många elever det går på skolan så är Malte och Göstas skola den minsta. Skolans storlek tycks för Malte och Gösta vara en begränsande ramfaktor som inskränker på deras handlingsutrymme.

Malte och Gösta menar vidare att de nu inte längre orkar med att genomföra vårshowen de tidigare genomfört på skolan. Den extra rättning och omplanering som nationella provet blir för mycket. De har ingen energi över till sådana större projekt¹³⁶.

¹³² Intervju med Ebba 29/4-14

¹³³ Intervju med Malte och Göran 6/5-14

¹³⁴ Intervju med Malte och Göran 6/5-14

¹³⁵ Intervju med Jakob 9/5-14

¹³⁶ Intervju med Malte och Göran 6/5-14

Malte föreslår en förändring som kan förbättra situationen men fortfarande behålla de positiva effekter som nationella provet har. Istället för att ha prov varje år kan nationella provet komma med ett par års mellanrum. Eller att man bara gör stickprov på varje skola med ett mindre antal framlumpade elever som skall skriva det, som PISA¹³⁷-undersökningarnas prov. Malte menar att Skolverket ändå får tillräckligt med material för att analysera elevernas prestationer och lärarna får tillräckligt med fortbildning i läroplanen för att bli bättre lärare och bli bättre på att bedöma rättvist och likvärdigt¹³⁸.

John, Malte och Gösta föreslår även en flytt av provdatumet. Idag menar Skolverket att nationella provet huvudsakligen är ett summativt prov men att om provdatumet hade flyttats hade lärarna i större utsträckning kunnat använda sig utav provet formativt. De kommer med olika förslag som årskurs åtta, sent på hösten i nian eller i början av ettan på gymnasiet (det senare kan ju inte användas av högstadielärare men Malte menar att gymnasielärarna då kan använda sig utav det). Alltså vill dessa lärarna bli mer påverkade utav provet och ta tillvara på de potentiellt positiva effekter det kan få.

Sören kommer med ett annat förslag för att underlätta arbetsbördan. Han har genomfört en privat undersökning av alla SO-proven 2013 och menar att historieprovet kan förbättras om ett par element från samhällskunskaprovet lånas. I historieprovet fanns ett par frågor med slutna svarsalternativ (kryssfrågor). Sören menar att de motsvarande frågorna i samhällsprovet var bättre utformade, så att eleverna kunde uppvisa A-betyg i den relevanta förmågan. I historieprovet kunde eleven bara uppvisa E på kryssfrågor. Skulle historieprovet ha fler sådana frågor med slutna svarsalternativ skulle rättningsarbetet sjunka drastiskt menar Sören¹³⁹.

Varken den allmänt upphackade våren eller önskan om flyttat provdatum återfinns i den tidigare forskningen som använts i denna uppsats.

Det är i fråga om arbetsbörda och påverkan av planering som nationella provet tydligast framstår som en ramfaktor som begränsar lärarna. Utöver den generellt ökade arbetsbördan så blir de

¹³⁷ PISA är en internationell studie som mäter femtonåringars kunskaper inom matematik, läsförståelse och naturvetenskap. Den hålls var tredje år.

¹³⁸ Intervju med Malte och Göran 6/5-14

¹³⁹ Intervju med Sören 12/5-14

tvungna att planera om våren, som är den tid på året då det är som mest hektiskt för lärare. Det intressanta är att Inga och Andreas inte sig det som problematiskt. Vad för särskilda förutsättningar har de? Ett annat svar kan vara att lärarnas inställning till Skolverkets styrning i sig är en ramfaktor. Exempelvis så menar Inga att hon ser nationella provet som att någon bryr sig om henne och svenska skolan.

Ett andra svar skulle vara att skolorna de arbetar på kan hantera det olika bra. Andreas och Inga är de två lärare som pekar på ett bra kollegium. Inga berättar hur hon fick hjälp med de delar av efterarbetet som hon hade svårt med, och Andreas menar att de i kollegiet redan var samsynta och utbytt många idéer i kollegiet innan nationella provet¹⁴⁰.

7 Sammanfattande slutdiskussion

Det intervjuade lärarna i studien har i stor utsträckning visat på ett flertal olika synsätt och förhållningssätt till det nationella provet i historia för årskurs 9 som hölls 2013.

Bara två av de intervjuade lärarna är i huvudsak positiva till provets införande. Fyra av lärarna är uttalat negativa. Detta gör att denna grupp av lärare särskiljer sig från de större enkätundersökningar Skolverket gjort i samband med provet där cirka 70% av lärarna förhåller sig positiva till provet. Trots den tämligen negativa bilden så ser lärarna ändå en rad fördelar med provets införande. De upplever sig stärkta i att de får sitt arbetssätt bekräftat och deras tillkortakommanden rättade via provet. Flera lärare har benämnt provet som en fortbildning där de får lära sig mer om läroplanen och deras läraruppdrag.

Lärarna visar på att det finns två huvudsakliga hinder till att införa ett nationellt prov i historia. Flera lärare menar att det centrala innehållet i historia är alldeles för stort för att ämnet skall med framgång kunna beprövas med ett nationellt prov. Lärarna måste prioritera vad de ska undervisa om och måste hoppa över flera delar av innehållet. Detta gör att eleverna kan bli olika väl förberedda inför provet.

Den andra invändningen är att provet i för stor utsträckning liknade ett prov i svenska där goda historiska kunskaper inte krävdes. Detta var också något som slog ut eleverna med svag svenska. Att elever med ett annat språk än svenska som modersmål presterade sämre på det nationella provet är även något Skolverket lyfter upp.

¹⁴⁰ Intervju med Inga 24/4-14. Intervju med Andreas 5/5-14

De två hindren motverkar även nationella provets båda syften: att stödja en rättvis och likvärdig bedömning och betygsättning samt att ge en god analysgrund av kunskapsmålets uppfyllelse.

Därtill lyftes lärarnas hantering av provet upp som problem. Att lärare förbereder elever olika och att lärare rättar elever olika motverkar den rättvisa bedömningen.

Ramfaktorteorin har använts för att utkristallisera de olika ramfaktorer eller begränsningar som möter provet. Det verkar även som om två ramfaktorer påverkat lärarnas åsikter kring provet. De lärare som arbetar på skolor i socioekonomiskt starka områden och som inte uttryckt att de har elever med svag svenska har i större utsträckning varit positiva till provet än de andra lärarna.

Lärarna uttrycker att de blev stärkta i det faktum att deras elevers betyg i nationella provet i huvudsak låg i linje med deras ordinarie betyg. En majoritet av lärarna uttryckte att det var lätt att få E på betyget tack vare provets upplägg.

En majoritet av lärarna lyfte fram en förmåga som viktigare än de andra: den historiska referensramen. Den motiverades som utgångspunkten för historieämnet då de andra förmågorna krävde en god historisk allmänbildning. Det var två förmågor som lärarna lärde sig något från nationella provet: källkritik och historieanvändande. Tre lärare hade innan tolkat källkritiken som mer allmänvetenskaplig kritik och fick via nationella provet förtydligat för sig att det handlade om ett mer historiskt källmaterial. Lärarna var positiva till det de kunde lära sig om förmågorna. Det såg det inte som problematiskt att anpassa sin undervisningsstil till vad de lärt sig från nationella provet.

Alla lärare var ense om att provet var väldigt omfattande. Det var framförallt den omfattande rättningen som utgjorde problemet. Lärarna skiljde sig ändå i hur de såg på omfattningen. Två lärare, de som även var positiva till införande av provet, menade att de positiva effekterna av provet gjorde att omfattningen inte blev så negativ.

Flera lärare menade också att med införandet av fler nationella prov så blir vårterminen allt mer sönderhackad och för mycket av undervisningstiden och orken försvinner. Ett par lärare föreslog en flytt av provet för att minska provets negativa effekter och göra att det även kan användas formativt i större utsträckning.

Sammantaget så utgör nationella provet en tydlig ramfaktor som förändrar lärarnas situation ute på skolorna. Där lärarna skiljer sig åt så är det i hur de ser på denna förändring. Ett par fokuserar på de positiva effekterna som en frisk fläkt i ämnet medan andra känner sig begränsade, framförallt av tiden att genomföra det.

Då nationella provet i historia nyligen infördes så finns det mycket ny forskning som behövs på området. Det hade varit intressant att genomföra en liknande studie om ett par år då nationella provet i historia genomförts fler gånger för att se vad lärarna då har för syn på det. Eller göra en jämförande studie mellan lärares syn på historieprovet och provet i ett annat ämne.

Personligen anser jag att införandet av ett nationellt prov i historia är något som huvudsakligen är bra. Visserligen så blir läraren allt mer begränsad i sin yrkesutövning och hämmas i sin kreativitet. Historieämnet behöver dock en omrökning för att citera Inga. Lärarna har trots det omfattande rättningsarbetet uttryckt att de lärt sig mycket då de genomförde provet. Det fortbildar och kan föra många nya idéer till lärarna.

8 Källförteckning

Litteratur

Skolverket (2011). *Läroplan för grundskola, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm:

Skolverket

Christian Lundahl (2009). *Varför nationella prov? - Framväxt, dilemman, möjligheter*. Lund:

Studentlitteratur

Anne Ryen (2004). *Kvalitativ intervju - Från vetenskapsteori till fältstudier*. Malmö: Liber

Uppsatser

Andersson & Eriksson (2009). *Nationella prov: Attityder och föreställningar hos lärare och elever i år 9*. Högskolan Dalarna.

Tidningsartiklar

Ulf P Lundgren, Ramfaktorteori och praktisk utbildningsplanering. *Pedagogisk forskning i Sverige*.

Årg. 4, #1, (1999)

Christina Gustafsson, Ramfaktorer och pedagogiskt utvecklingsarbete. *Pedagogisk forskning i*

Sverige. Årg. 4, #1, (1999)

Internetkällor

Skolverket (2013) *Nationella prov & bedömningsstöd*. Skolverket. [http://www.skolverket.se/](http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod)

bedomning/nationella-prov-bedomningsstod hämtad 22/5-14

Skolverket (2014) *Provdatum för de nationella proven i årskurs 9*. Skolverket. [http://](http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-i-arskurs-7-9/amnesproven-i-arskurs-9/provdatum-for-amnesproven-i-arskurs-9/provdatum-for-de-nationella-proven-i-arskurs-9-1.199523)

[www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-](http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-i-arskurs-7-9/amnesproven-i-arskurs-9/provdatum-for-amnesproven-i-arskurs-9/provdatum-for-de-nationella-proven-i-arskurs-9-1.199523)

[i-arskurs-7-9/amnesproven-i-arskurs-9/provdatum-for-amnesproven-i-arskurs-9/provdatum-for-de-](http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-i-arskurs-7-9/amnesproven-i-arskurs-9/provdatum-for-amnesproven-i-arskurs-9/provdatum-for-de-nationella-proven-i-arskurs-9-1.199523)

[nationella-proven-i-arskurs-9-1.199523](http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-i-arskurs-7-9/amnesproven-i-arskurs-9/provdatum-for-amnesproven-i-arskurs-9/provdatum-for-de-nationella-proven-i-arskurs-9-1.199523) hämtad 22/5-14

Skolverket (2014), *Nationella prov i SO i årskurs 9*. Skolverket [http://www.skolverket.se/](http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-i-arskurs-7-9/amnesproven-i-arskurs-9/nationella-prov-i-so-i-arskurs-9-1.199250)

[bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-i-arskurs-7-9/](http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-i-arskurs-7-9/amnesproven-i-arskurs-9/nationella-prov-i-so-i-arskurs-9-1.199250)

[amnesproven-i-arskurs-9/nationella-prov-i-so-i-arskurs-9-1.199250](http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-i-arskurs-7-9/amnesproven-i-arskurs-9/nationella-prov-i-so-i-arskurs-9-1.199250) hämtad 22/5-14

Skolverket (2013) *Så tycker lärarna om de nationella proven 2013*. [http://www.skolverket.se/](http://www.skolverket.se/publikationer?id=3218)

[publikationer?id=3218](http://www.skolverket.se/publikationer?id=3218) hämtad 22/5-14

Skolverket (2013) *Resultat från ämnesproven i årskurs 9 vårterminen 2013*. [http://](http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikation/statistik?_xurl_=http%3A%2F)

www.skolverket.se/om-skolverket/publikation/statistik?_xurl_=http%3A%2F

%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob
%2Fpdf3132.pdf%3Fk%3D3132 hämtad 24/5-13

Enskilda intervjuer

Intervju med Inga 24/4-14. Förvaras hos författaren.

Intervju med Ebba 29/4-14. Förvaras hos författaren

Intervju med Andreas 5/5-14. Förvaras hos författaren

Intervju med Malte och Göran 6/5-14. Förvaras hos författaren

Intervju med John 6/5-14. Förvaras hos författaren

Intervju med Jakob 9/5-14. Förvaras hos författaren

Intervju med Sören 12/5-14. Förvaras hos författaren

Otryckt material

Malmö Högskolas enkätstudie. Förvaras hos författaren.

9 Appendix

Intervjufrågor

Hur skulle du vilja kortfattat beskriva skolan? (storlek, elevunderlag, lärare osv)

Hur länge har du varit lärare och i vilka ämnen undervisar du? (behörighet)

Har du genomfört NP tidigare i något annat ämne?

Vad tycker du om NP i allmänhet?

Vad tycker du om att det nu genomförs i Historia?

Avsikten med NP är främst att stödja en likvärdig och rättvis bedömning, samt ge underlag för att analysera huruvida kunskapskraven uppfylls, anser du att NP lyckas med detta?

Vad tycker du är det viktiga med historieämnet? (förmågor/innehåll)
- vad fokuserar du på i din undervisning/prov?

Upplever du att ditt fokus överensstämmer med vad NP prövade?

Hur påverkade NP dig positivt? (förtydligande av förmågor/innehåll/betyg/progression, inspirerades, använda som riktlinjer?)

Hur påverkade NP dig negativt? (tidskrävande, avbrott i ordinarie undervisning, motsägelsefullt innehåll jmf med läroplanen?)

Om NP hade varit frivilligt, hade du velat genomföra det då?

Vad tycker du om provets omfattning och frågor? (två tvåtimmars pass, många frågor, upplägg på frågor och flera frågor som bedömer samma förmåga)

Hur såg efterarbetet ut för dig? (rättning, tillräckligt med anvisningar)

Kan du beskriva elevernas prestationer jämfört med ett vanligt prov och slutbetyget? (hur svårt var det? vilka elever var det bäst anpassat efter?)

Avslutningsvis, har du något att tillägga?